

9 февраль — Алишер Навоий таваллуд топган кун

Туркӣ тафаккур осмонининг сўнмас кўёши Алишер Навоий шеъриятини англамок учун ҳакимона фахм, ўта нозик ва ҳозиржавоб иччи туйѓу зарур. Шоирни тушумок учун билим, бадий дид керак.

Навоийнус олим ё. Исҳоқов "Нақшбандия талимоти ва ўзбек адабиёт" номли китобида "...поктийнат ва покравиш ошиқ учун мажоз — ҳакиқатга эришиш воситаси, ўша ўйдаги кўпприк", деба таълим беради.

«Ўртсанмоқ» саодати

Шарқ орифона шеъриятида бўлгани каби Алишер Навоий ижонида ҳам "мазҳар ишқи" ("ишқи мажозий") ва "мағбаб мухаббати" ("мухаббати ҳакиқий") бир-бирини тақозо килид, уйғунлашади, аммо улар орасидаги фарқ инкор этилмайди. Шоирнинг биз таҳлилга торган "Ўртсанур" радифли газали бунга ёрқин мисол бўла олади:

Менда бир ўтдурки, гар дам урсам афлок ўртсанур,
Асрасам қўнглумда жону, жисми ғамнов ўртсанур.
Мехр эмас оҳим ўтидин кўкка етимиш бир шарар,
Айб ёмастур гар десам, дам урсам, афлок ўртсанур.
Бас таним ўттарга қонлиг новакинг, ҳижронин кўй,
Барк не ҳожат, бир учунки бирла шоҳон ўртсанур.
Шамъ ўтин моҳиятин англай деган парвонадек,
Оразинг меҳрини фахм айларда идрок ўртсанур.
Ишқ аро қўнглум неча толинса ортар шуъласи,
Ўтқа тушган телба қылғон сойи топок ўртсанур.
Ашк юб жисмим кудратдин, қурутиши оҳ ўти,
Ламъа тушғач тушти, тонг ўйк, гар бўлуб чок ўртсанур.
Эй Навоий, чун рутабдек оташин лаъли аро
Хаста қўнглум тушти, тонг ўйк, гар бўлуб чок ўртсанур.

Ушбу фазал ишқий мавзудаги ёзилган бўлиб, унда ошиқнинг маҳбуба соғиниг, ҳижрони изтиробида тасвирланади. Учинчи байта етгач, ошиқнинг "жону жисмидаги ғам" сабабларидан бирни маҳбубанинг чироили киприклиари экани аён бўлади. Ошиқ ўзининг охиз танини хас-ҳашакка, маъшуканинг узун киприклиари ва бир назарини ҳашакни бир чакнаш билан кўйдирб юборувчи чакмокка ўхшатади.

Ғазалнинг тўртганинг байти эса моҳиятин аён этади. Шоир бу байтда бөвосита тасаввубиғи разм ва тимсолларидан сўз очади. Биринчи мисрада онгизс парвона мўъжижа кўринган Шам ҳакиқатини хис қимлос учун ўзини унга уриб, унинг танида кўйиб, ёриб кетгани ва мақсадга етганига ишора, иккинчи мисрада бөвосита Яратувчи тимсоли пайдо бўлади. Шоир ошиқнинг мутлак гўзалик соҳиби бўлмиш Холлика меҳрини шу тимсоллар ва улар тақдирига ташбех қилид. Ишқ ҳакиқатини англай ўйлида машаққат чекаётган ошиқ учун ақл-идрок ҳам охиз эканини баён этади. Бу — тасаввубнинг ўзак масалаларидан бири. Тангрини тоат билан ҳам, ақл-идрок билан ҳам тобиг бўлмайди. Яратувчини илим билан, ақл кучи билан таниб оламан, дейни метафизика тарафдорлари ақидаси. Тасаввудфа эса Тангрини топиш учун тоат, ақл-идрок билан бирга пок, рашван ва куқос кўнглил керак. Ҳаққа ошиқнинг ёки маърифатталаб оғирнинг қалби — Маҳбуба жилва қиувлувчи макон ва уни маҳбубат оташи ёритади.

Кейинги байти Алишер Навоий қалами бадий қудратини бекиёс тарзда намоён этиган. Тасаввурнингизга келтиринг, кўнгли шахс-лантириялти: кўнгил — телба, у оловга йиқилиб тушди. Куря экан, у қанча кўт тигричиласа, гулхан ўти шуъласи шунча зиёда бўлади:

Ишқ аро қўнглум неча толинса ортар шуъласи,
Ўтқа тушқон телба қылған сойи топок ўртсанур.

Кейинги байти яна Ҳақ ўйлига юрувчига кўрсатма — ошиқ ўз жисмини кўз ёшлари билан ювоб покламоги, кўп "оҳ" тортаверганидан унинг жисми куриб, чакмокдан бир учунки тушни билан кумиб, кул бўлмоғи лозим. Чакмок — байта маҳбуба (Холик) тимсоли. Ошиқнинг талаб ўйлида тинимизс кўз ёши тўқмоғи лозимлиги тариқатда калб копланнишининг асосий воситаси хисобланади. Нақшбандия тарикатининг XIX аср охри XX аср бошпаридаги Йирик муршидларидан бири Хожа Муҳиддинхон Ургутий ўзининг "Мактубот" асаридаги маърифатталашибнинг дили кую, кўси мудом ёшли, тани изтироб ичада бўлмоғи лозимлигини таъкидлайди. Сўз юритилган байти:

Ашк юб жисмим кудратдин, қурутиши оҳ ўти,
Ламъа тушғач, узоринг барқидин пок ўртсанур.

Алишер Навоий кўп ғазалларидаги кўз ёшлари билан ювоб покламоги, кўп "оҳ" тарзда намоён этиган. Тасаввурнингизга келтиринг, кўнгли шахс-лантириялти: кўнгил — телба, у оловга йиқилиб тушди. Куря экан, у қанча кўт тигричиласа, гулхан ўти шуъласи шунча зиёда бўлади:

Хақ ўшым дурри ятимин маҳрами ишқ айламон,
Хар нечаким пок гавҳарду, валекин ўн эрур.

Ўрганиётганимиз газал мактасида шоир "менинг хасталикдан терга ботиб, ҳўн нам бўлиб" (рутаб — ётган кўнглим маъшуканинг оловдайди ёниб турган лабларига тушди, олов барча нарсани ҳакириб, кул қилигани каби, кўнглимни ҳам ҳакириб, тупрок қилиб юборди", деган мазмундаги фикри аён этади. "Хок", "тупрок", "адам" сўзлари маъноси "йўқлик" эканига ишора экан, шоир максад ўйлида ошиқ ўзлигини маҳз олдимлигини ҳам айтгандай бўлади:

Эй Навоий, чун рутабдек оташин лаъли аро
Хаста қўнглум тушти, тонг ўйк, гар бўлуб хок ўртсанур.

Маълум бўлганидек, ушбу фазалда зохирдан дунёвий ишқ кўйланган. Аммо ундан зохирни маъно-мазмун ижодкор асосий мақсадини очиб берувчи калит.

Шоир манъонда, буюр шоир бомбомиз шеърияти факатина кишига эс-тетик завъ берувчи восита бўлмас, инсоннинг оғни, шуурини уйғутувчи, тафаккурини чархловчи, имли ва дунёқарашини бойитувчи, ёзикодини оширувчи ноёб илмий маннабдир, десак, муболага эмас.

Дилором САЛОХИЙ,
Самарқанд давлатуниверситети профессори,
филология фанлари доктори.

ЎҚИТУВЧИ — ЧИН ЗИЁЛИ

Унга билим ва маҳоратини бойитиш учун барча шароит муҳайё

Бугунги аҳборот технологиялари замонида ўсиб-улғаяётган ёш авлод қизикувчан, ҳамма нарсани билгиси келади. Масалан, бирор ҳорижий тилни қай тарзда тез ва осон ўрганиш мумкин? Бу борадаги методика, замонавий ёндашувларнинг қайси бири самаралари? Ҷо башка ўкувчи Лутфий газалидаги "ораз" сўзи маъносини, унинг синонимларидан боҳбар бўлиши истайди. Ҳа, улар у ёки бу соҳага чандон иштиёқманд, "урғанман", "янглил яратаман" деба новаторликка интилиб яшамоқда.

Тараққиёт мезонлари

Шу ўринда ҳақли савол туғилади. Ҳўш, мамлакатимизда устозликни касб килгандар эртамиз ғаларининг бундай талабларига жавоб берга оладими? Ахир бола доимии ривожланшида ва уни ҳар куни янги аҳборот билан бойитиш, ақлини чархлаб бориш зарур. Ўқитувчи билимишинг аҳамияти нечоғлилиги эса айнан шу нуқтада ойдинлашади. Зеро, мунтазам ўз устида ишлаган, кутубхонандаги китобларга варалаб, турфа адабиётларни мутолаа қилган педагог билан "кун ўти"га дарс бериб қитоатлаб педагог ўртасида тафовут катта. Демак, ҳаётдан узилмаган ҳолда аҳборот-ресурс марказига ошно тутинган, мавриғий болганганд муваллим ўзининг билим ва маълакасини ошириши каторида, ўкувчиларга китобга меҳр ва иштаган.

Албатта, бунинг учун илму маърифат улашувчи маскан моддий-техника базаси мустаҳкам, барча зарур ўкув ва илмий адабиётлар ҳамда кўлланмалар билан тавсилланган кискача айтилганда, ҳар томонлама муносиб шарт-шароитларга эга бўлиши талаб этилади. Ташкидлаш жоизки, бугун юртимизда фаoliyat юритаётган ана шундай кутубхоналар кўп. Шулардан бири Абдулла Авлоний номидаги педагогика марказидан фойдаланувчилар аҳборот-ресурс марказидан.

Президент Шавкат Мирзиёев ўтган йили ўқитувчи ва мураббийлар куни арафасида интилтуға ташрифи чоғидаги ўзубу тутуба кутубхонанадар фарқли равишда, бу ерда бир кадар ёркинлик хукм суради. Китобхон мактабада басмолоси ўкувчи каби партага бир хил "қолил" да ўтиришдан мутлак йироқ, Фойдаланувчи ёки тингловчи ўзига керакли адабиётни танлаб мутолаа тутиниши учун, жўн килиб айтилганда, ўйнингиздаги дек шароит муҳайё қилинган. Сабаби китобхон ўқиганда ўзини кулаш ва эркин тутиши унга ўна асар ҳаҳрамонининг руҳиятига якин, муаллиф илгари сураётган гояни тушуниш, ҳамфир бўлиш имкони нареди.

Кутубхонада бир кашашда ўзгача мухит борлигини илгаётган кутубхоналардан фарқли равишда, бу ерда бир кадар ёркинлик хукм суради. Китобхон мактабада басмолоси ўкувчи каби партага бир хил "қолил" да ўтиришдан мутлак йироқ, Фойдаланувчи ёки тингловчи ўзига керакли адабиётни танлаб мутолаа тутиниши учун, жўн килиб айтилганда, ўйнингиздаги дек шароит муҳайё қилинган. Сабаби китобхон ўқиганда ўзини кулаш ва эркин тутиши унга ўна асар ҳаҳрамонининг руҳиятига якин, муаллиф илгари сураётган гояни тушуниш, ҳамфир бўлиш имкони нареди.

Кутубхона шинам, ёргу ва кенг хоналарга бўлинган. Ичкарига кирилганида дастлаб нашр этилган йилига караб кетма-кетлиқда Президент асрарлар, маънавий-маърифий, ижтимой-сиёсий нашрлар, жаҳон ва туркий адабиётларни тутуба кутубхоналарни тутиниши учун, жўн килиб айтилганда, ўйнингиздаги дек шароит муҳайё қилинган. Сабаби китобхон ўқиганда ўзини кулаш ва эркин тутиши унга ўна асар ҳаҳрамонининг руҳиятига якин, муаллиф илгари сураётган гояни тушуниш, ҳамфир бўлиш имкони нареди.

Калин темирни ёғиб, унинг каттиқигини ёғиб, нозик нақшларни яратадиган Кизлархон опанинг кўлларida шукроналик хиссаси мұжассам, ҳар бир қараша хикоя сўзлаётгандек. Унинг бақувват кўлларida ҳунармандлик сири, меҳнат шихоати, ҳаёт таъми бор.

Орамиздаги одамлар

Ҳа, Кизлархон Тошпӯлатова — темирни ташкил этилган тиллаши. Бу каттиқ, совуқ жисм унинг кўлларida юмшоқ, итоаткор бўлиб, узининг гузаллигини маҳонён этади. Бу хунарни нима учун танлаганини сўрганимизда, Кизлархон опа темирниларни оилаий анъана эканини, ойлада 5 нафар ўғилининг орасида вояга етганини, ақаларидан темир билан ишлаб, дарвоза ясашаси, темирларни пайвандлашини ўрганганини айтди.

— Олийхода таҳсил олимиш, учун имкон бўлмади. Ва

оғизиши, масъулияти бор. Озигина эътиборсизлик ёки ногтари ёндашув орқали одам ўзига жисмий зарап етказиб кўйиши ҳам мумкин. Бугунги кунда ўй хўжалигимизда мустақил иш олиб боряпмиз. 2022 йилда маҳалламиздаги ҳоким ёрдамчисининг тавсиси билан 33 миллион сўм кредит олиб, флоалиятимизни кенгайтиридик. Ҳозир энг яким кўмакчиим ва хамкорим — турмуш ўтробиг. Айтайлик, битта дарвозани беш кунда ясаб, хонадонга ўрнатиб берамиз. Бундан ташкири, темир панхара, эшик, каравот ҳам ясаймиз. Даромадимиз чакки эмас, бир ойда нақд 25 миллион сўм оиласи бюджетимизга кирим бўлади.

Махалладаги ҳоким ёрдам

чиши Холмирза Ҳўжақулов хунарманд аёл имтиёзли креидитдан самарали фойдаланганни ўтироф этаркан, уйидаги музъжаз щеҳда маҳалладаги 4 нафар ишсиз ёшга ҳунар сириларни ўргатиб келаётганини таъкидлади.

Бугун ўз хунари ортидан рўзгорига барака киритаётган оиласи

да ўтиришдан мутолаа тутиниши учун, жўн килиб айтилганда далолат эканлигини таъкидлади. Шунингдек, Тошиба ҳалқаро жамғармаси китобхонанига яхшига кўллашадиганни ўтиришдан мутолаа тутиниши учун, жўн килиб айтилганда далолат эканлигини таъкидлади. Шунингдек, Тошиба ҳалқаро жамғармаси китобхонанига яхшига кўллашадиганни ўтиришдан мутолаа тутиниши учун, жўн килиб айтилганда далолат эканлигини таъкидлади.

Газетада ўтиришдан мутолаа тутиниши учун, жўн килиб айтилганда далолат эканлигини таъкидлади.

Газетада ўтиришдан мутолаа тутиниши учун, жўн килиб айтилганда далолат эканлигини таъкидлади.

Газетада ўтиришдан мутолаа тутиниши учун, жўн килиб айтилганда далолат эканлигини таъкидлади.

Газетада ўтиришдан мутолаа тутиниши учун, жўн килиб айтилганда далолат эканлигини таъкидлади.

Газетада ўтиришдан мутолаа тутиниши учун, жўн килиб айтилганда далолат эканлигини таъкидлади.